

חלבון, לקטוז, נוזלים – האם שוב תגובת־יתר?

אברהם הברון, קב' בארי

גבוהה של שיעור החלבון הינה חסרת משמעות לענייננו ללא ציון מתאם זה. אם כן, קיים חשש רציני שהעדפת/פסילת פרים או פרות לפי שיעור החלבון בחלב בנוזליהם (% חלבון) תגרום לפחיתת כלל המוצקים, כמות החלבון (ק"ג חלבון) וההכנסה (ש"ח).

השפעת ההזנה על שינוי היחס חלבון/שומן מוגבלת גם כן. המחקרים בנדון מעטים ומאופקים. אולם, לאחרונה קראתי המלצות מדריכים האמורות (אולי) לשנות את היחס לטובת החלבון, אך חזקה עליהן, לפי מיטב הניסיון, שתבאנה להפחתה בתגובת החלב, מוצקי החלב וההכנסה, כנ"ל.

אין ספקות באשר למגמות עולמיות ומקומיות להאדרת חשיבות החלבון כמרכיב הדומיננטי בהרכב החלב, ועלינו להתחשב בהן. כתוספת לאמצעים המוגבלים שמעמידות לרשותנו הגנטיקה וההזנה מן הראוי שנפנה, כבשטחים רבים אחרים במשק החלב – לטכנולוגיה. מפרדת השמנת הומצאה כבר מזמן, ואף שופרה מאז ושינוי שיעורי השומן בחלב ובתוצרי השונים כבר מזמן אינו נחשב ליוקר. מניפולציות תעשייתיות אלה, אגב מכירת עודפי השומן, שהפך פשוט ממוצר עיקרי לתוצר לוואי, לפי ערכו בשוק בארץ או בחו"ל, עשויות להיות זולות וכדאיות (ליצרנים!), לעומת מאמצים טיפוחיים או תזונתיים מנמיכי תגובה, כנ"ל.

אגב, במקרים רבים קשה לגבות מהשוק את תוספת המחיר עבור חלב עתיר חלבון: בעוד אשר תפוקת הגבינה עולה עם שיעור החלבון, הרי שחלב שתיה לסוגיו, תוצרת ניגרת ומעדנים למיניהם יתייקרו ושיווקם יפחת בהכרח – ראה מבוא לכלכלה. כבר קראתי על מחלבות בארה"ב שנקלעו לקשיים מסיבה זו.

במצבו הטיפוחי של העדר הארצי, ועל סמך מיטב הידע התזונתי שבידנו, ניתן לצפות גם לפי מערכות המחירים המתחדשות למירב ההכנסה ממקסימציה של ייצור חלבון (ק"ג), ללא דיכוי תגובת המרכיבים הנלווים.

כאשר נודע בשעתו על דבר ניסויים הנערכים במכון וולקני בעניין ההזרעה המוקדמת של עגלות – מיהרו רבים מרפתי ישראל ו"חסכו" חודשים מספר בהחזקת עגלותיהם. כשנוקקתי באותם ימים למבכירות לשם הגדלת העדר, לא מצאתי אלא "חתולים", לא עלינו... אך האופנה החפזה חלפה במהרה, מסקנות הניסוי נלמדו כהלכה – ושוב המליטו ברפתות מבכירות ראויות לשמן.

מאז לקינו בתגובת־יתר, זמניות במרבית המקרים, בקשר להזנה באוריאה ובזבל־עופות, באשר למנות סופר־עתירות בחלבון, באנרגיה, במזון גס/מרוכז או בשומן מוגן, ולתאוריות שונות אודות ADF/NDF. לא מכבר נוכחתי בתגובת־יתר בעקבות הניסויים שדיווחו על נזקי ההשמנה בתקופת היובש, בראותי חצרות מלאות פרות "שלודות" לפני ואחרי המלטות.

גם במקרים אלה חזרה מטוטלת התגובה לאופטימום מאוזן אגב הפקת הלקחים המתבקשים. נזכרתי בכל הנ"ל למקרא הוויכוחים בדבר הרכבו הרצוי של החלב שאנו מייצרים. למן הגדרת החלב כ"מזון המושלם ביותר שיצר הטבע" התדרדרנו לכדי "ייצור לקטוז ונוזלים חסרי ערך".

נראה לי כי גם כאן דרושה גישה שקולה. ראשית, לא הכאה על חטא: תכנית הטיפול הארצית וביצועי הגזע הישראלי־פריזי הוכרו כמעולים בניסוי הנרחב ביותר שנערך אי־פעם בבעלי־חיים גדולים, הוא ניסוי FAO בפולין. ואף זאת, מלכתכילה לא נגרנו אחרי סף אחוז שומן גבוה, כפי שנהגו יצרניות החלב המובילות, עד לאחרונה.

המתאם הגנטי בין שיעורי החלבון והשומן בחלב הבקר גדול מכדי שניתן יהיה לערער בנקל. עדים לכך גזעי הבקר עתירי המוצקים (ג'רזי, גרנסי, שווייצר־חום ואחרים), שגם בחלבם נע היחס הנ"ל, בדומה להולשטיין, בתחום 1.0:1–1.2:1 חלבון:שומן. הטענה בדבר תורשתיות